

МОДЕЛЮВАННЯ ОПТИМІЗАЦІЇ ТРИКОМПОНЕНТНОЇ СИСТЕМИ ЗА ДОПОМОГОЮ ТРИВИМІРНИХ ДІАГРАМ

Повзун О.І., доцент, кафедра ІМ КІІ ДонНТУ

Вірич С.О., завідувач кафедри ГМіМСМ ДонНТУ

Кононихін С.В., доцент, кафедра ЕМА КІІ ДонНТУ

Горячева Т.В., старший викладач, кафедра ІМ КІІ ДонНТУ

На інтелектуальному рівні проведено математичне й комп'ютерне дослідження і оптимізацію *двокомпонентної* технологічної системи – «дьоготь - полістирол» [1], [2]. За допомогою методів математичного планування експерименту на підставі розробленої математичної моделі та розрахованих й побудованих тривимірних діаграм «параметр оптимізації системи – фактори варіювання» доведено, що оптимальними концентраціями полістиролу в кам'яновугільних дьогтях є 4,0 - 6,0% за масою відповідно до їхніх в'язкостей $C_{30}^{10} = 75-250$ с (10 – діаметр стічного отвору, мм; 30 – температура витікання 50 мл в'язучого на стандартному віскозиметрі, °С), а термін приготування дьогтеполістирольного в'язучого становить 70 - 80 хвилин [1, 2].

Метою даної роботи є розроблення математичної моделі для оптимізації трикомпонентної технологічної системи «кам'яновугільний дьоготь – полістирол (ПС) – деревний гідролізний лігнін (ДГЛ)» як інтелектуальної.

Відповідно до одержаних рівнянь регресії у тривимірному просторі побудовано 7 діаграм поверхонь функцій відклику ($Y_1 - Y_7$) з їхніми граничними значеннями, які показують залежність відповідного параметра оптимізації, а саме:

- Y_1 – оптимальний вміст в'язучого в суміші (в перерахунку на дьоготь), %, не більше 8,5;
- Y_2 – температура розм'якшення в'язучого, °С, не менше 33;
- Y_3 – еластичність в'язучого при 0 °С, %, не менше 30;
- Y_4 – границя міцності дьогтеполістиролбетону на стиск при 20 °С, МПа, не менше 2,5;
- Y_5 – границя міцності дьогтеполістиролбетону на стиск при 50 °С, МПа, не менше 1,0;
- Y_6 – границя міцності дьогтеполістиролбетону на стиск при 0 °С, МПа, не більше 12,0;
- Y_7 – коефіцієнт тривалої водостійкості, не менше 0,8.

Від факторів варіювання:

- X_1 – умовної в'язкості дьогтю за C_{30}^{10} , $C_{30}^{10} = 50$ с; $C_{30}^{10} = 150$ с; $C_{30}^{10} = 250$ с;
- X_2 – масової концентрації полістиролу, 0%; 2,5%; 5%;
- X_3 – масової концентрації деревного гідролізного лігніну, 0%; 20%; 40%.

Наприклад, умова відповідності граничного значення функції відклику для Y_1 величині не більше 8,5% для умовної в'язкості дьогтю $C_{30}^{10} = 50$ с (X_1) виконується

за будь-якої концентрації полістиролу (X_2), що розглядається в даній роботі (рис. 1,а). Для умовної в'язкості дьогтю $C_{30}^{10} = 250$ с (X_1) концентрація ПС (X_2) становить від 1 % до 4,5% (рис. 1,а). Концентрація деревного гідролізного лігніну (X_3) для всього діапазону в'язкостей дьогтю (від $C_{30}^{10} = 50$ с до $C_{30}^{10} = 250$ с) повинна бути $< 21\%$ (рис. 1, б, в).

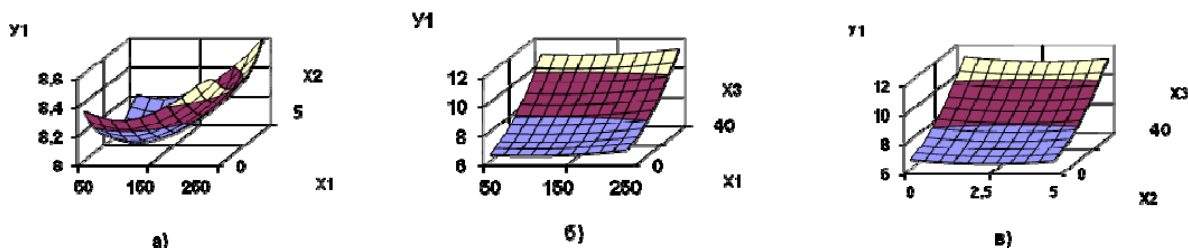

Рисунок 1 – Діаграма для оптимального вмісту в'язучого в суміші, % (Y_1)

Еластичність в'язучого при 0°C (Y_3) перевищує граничне значення (тобто еластичність не менше 30%) для в'язкостей дьогтю $C_{30}^{10} = 50 - 250$ с (X_1), при концентраціях полістиролу 1,8 - 2,4% ПС (X_2) (рис. 2, а). Поверхня функції відклику Y_3 проходить через екстремум (максимум) при вмісті ДГЛ від 12% до 20% в залежності від в'язкості вихідного дьогтю (рис. 2, в). Без лігніну еластичність наповненого в'язучого $E > 30\%$ при 2,4% ПС (рис. 2, в). Для діапазону концентрацій ПС від 2,5% ПС (X_2) до 5% ПС (X_2) з деревним гідролізним лігніном 4 - 40% ДГЛ $Y_3 = 32,2 - 44,0\%$ (рис. 2, в).

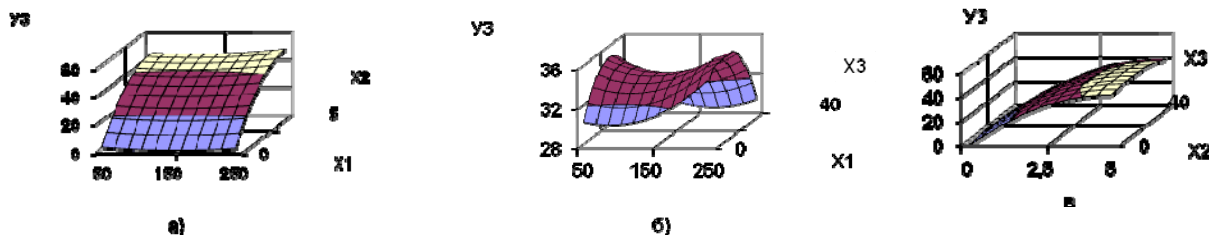

Рисунок 2 – Діаграма для еластичності в'язучого при 0°C , % (Y_3)

Враховуючи граничні значення функцій відклику всіх параметрів оптимізації (Y_1 - Y_7), можна зазначити, що оптимальною системою «дьоготь – полістирол – деревний гідролізний лігнін» буде при умовній в'язкості дьогтю (X_1) $C_{30}^{10} = 150 - 220$ с, масовій концентрації полістиролу (X_2) 4,0 - 4,4% ПС та масовій концентрації деревного гідролізного лігніну (X_3) 20 - 21% (ДГЛ).

Список літератури

1. Повзун, О.І. Математичне моделювання системи «дьоготь – полістирол» на інтелектуальному рівні / О.І. Повзун, С.В. Кононихін, В.О. Лещинський // Бионика интеллекта, ХНУРЭ. – 2015. - № 1 (84). – С. 69-74.
2. Повзун, О.І. Моделювання оптимального впливу параметрів інтелектуальної системи «дьоготь – полістирол» / О.І. Повзун, С.О. Вірич, С.В. Кононихін, Т.В. Горячева // Штучний інтелект. – К.: Інститут проблем штучного інтелекту МОН і НАН України. – 2015. – № 1-2 (67-68). – С. 201-212.